

3 Антипина Е.А. Театрализованная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 2013. - 78с.

4 Маханева М. Д. Театрализованные занятия в детском саду: пособие для работников дошкольных учреждений. - М.: Сфера, 2012. - 104с.

АРТ-ТЕРАПИЯ ПДТ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Заркенова Л.С., Сырбаева А.Ж.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды

Психикалық дамудағы әлсіз ауытқулар мәселесі ХХ ғасырдың ортасында ғана шетелдік және отандық ғылымда пайда болды және ерекше маңызға ие болды, сол кезде ғылым мен техниканың әртүрлі салаларының қарқынды дамуы және жалпы білім беретін мектептердің бағдарламаларының күрделенуіне байланысты оқуда қиындықтары бар көптеген балалар саны арта түсті. Мұғалімдер мен психологтар бұл сәтсіздіктің себептерін талдауға үлкен мән бере бастады. Бұл жағдай көбіне балалардың ақыл-ойдың тежелуімен кемістігімен түсіндірілді, сондықтан да балаларды Ресейде 1908-1910 жылдары ашылған көмекші мектептерге жібере бастады.

Алайда, клиникалық тексеру кезінде ғалымдар жалпы білім беретін мектеп бағдарламасын нашар меңгерген көптеген балалардан ақыл-ой кемістігіне тән ерекшеліктерді таба алмады. 50-60 жылдары бұл мәселе ерекше мәнге ие болды, нәтижесінде, атақты психиатр, психолог, педагог М.С. Певзнердің [1, б.3] жетекшілігімен сәтсіздіктің себептерін жан-жақты зерттеле бастады. Оқу бағдарламасының қиындауына үлгерімнің төмендеуінің тура пропорционалды түрде күрт өсуі қандай-да бір психикалық жетіспеушіліктің жоғын көрсетіп, зерттеу жалғастырылды.

Елдің әр түрлі аймақтарындағы мектептерде үлгермейтін оқушыларды кешенді клиникалық-психологиялық-педагогикалық тексеру және көптеген мәліметтерді талдау психикалық дамуы тежелген балалар туралы тұжырымдалған идеялардың негізін құрады. Осылайша, көмекші мектепке жіберілмейтін және жалпы білім беру жүйесіндегі сәтсіз оқушылардың едәуір бөлігін (шамамен 50%) құрайтын дамуында ауытқуы бар балалардың жаңа санаты пайда болды. М.С. Певзнердің «Дамуында ауытқулары бар балалар: олигофренияны ұқсас жағдайлардан ажырату» (1966) және Т.А. Власовамен (1967) бірге жазылған «Мұғалімге дамуында ауытқулары бар балалар туралы» кітабы психикалық дамудың тежелуін зерттеу мен түзетуге арналған психологиялық-педагогикалық жарияланымдар қатарында бірінші болып табылды. 1960 жылы Т.А. Власова мен М.С. Певзнердің жетекшілігімен КСРО ПҒА дефектология ғылыми-зерттеу институтында басталған дамудың осы ауытқуын зерттеу жиынтығы өмірдің шұғыл қажеттіліктеріне байланысты болды: ол бір жағынан, жаппай мектептердегі сәтсіздіктің себептерін анықтау және онымен күресу жолдарын іздеу қажеттілігі, екінші жағынан – ақыл-ой дамуы мен танымдық қызметтің басқа да клиникалық бұзылыстарын одан әрі саралау қажеттілігі болды.

Психикалық дамудың тежелуі – бұл жеке психикалық функциялар (есте сақтау, зейін, ойлау, эмоционалды-еріктік саласы) белгілі бір жастағы қабылданған психологиялық нормалардан өз дамуында артта қалған кезде психикалық дамудың қалыпты қарқынының бұзылуы [2, б.86].

Психикалық дамуы тежелген балалардың психологиясы дегеніміз, осы санаттағы балалардың дамуының жалпы және нақты заңдылықтарын зерттейтін қазіргі психологияның саласы. 9-шы және 10-шы қайта қарау ауруларының халықаралық топтастыруы осы жағдайлардың жалпыланған анықтамаларын береді: «психикалық дамудың нақты кідірісі» және «психологиялық дамудың нақты кідірісі», оның ішінде мектеп дағдыларын қалыптастырудың кейінгі қиындықтарымен (оқу, жазу, санау) белгілі бір ақыл-ой алғышарттарының ішінара дамымауы.

К.С. Лебединская (1980) ұсынған психикалық дамуы тежелген балаларды жіктеудің кейінгі нұсқасы психикалық дамудың бұзылу механизмдерін ғана емес, сонымен бірге олардың себептілігін де көрсетеді.

Этиопатогенетикалық принципі (қағидасы) негізінде психикалық дамудың тежелуінің төрт негізгі клиникалық түрі анықталды. Бұл келесі шығу тегіне байланысты психикалық дамудың тежелуі: конституциялық, соматогендік, психогендік, церебральді-органикалық. Психикалық дамуы тежелген барлық балаларда психикалық процестерінде әртүрлі бұзылулар байқалынады, мысалы, ойлауында, зейінінде, есте сақтауында, сөйлеу тілінде, қабылдауда және т.б. Аталмыш процестердің арасынан балалардың дамуында маңызды орын алатын ойлау қабілетінің ерекшеліктеріне тоқталып кетейік.

Ойлау – қоршаған әлемнің нысандары мен құбылыстары арасындағы қатынастарды орнатуға негізделген шындықты тану процесі. Баланың танымдық белсенділігі мен қызығушылығы үнемі қоршаған әлемді тануға және осы әлемнің бейнесін құруға бағытталған. Ойлаудың басқа психологиялық процестерден айырмашылығы – бұл әрекет проблемалық жағдайды, белгілі бір тапсырманы шешумен байланысты. Ойлаудың қабылдаудан айырмашылығы, сенсорлық берілістен асып түседі [3, 128 б.]. Сенсорлық ақпарат негізінде ойлауда белгілі бір теориялық және практикалық тұжырымдар жасалынады. Ол жеке заттар, құбылыстар және олардың қасиеттері түрінде ғана емес, сонымен бірге олардың арасындағы байланыстарды анықтайды, олар көбінесе тікелей адамға берілмейді. Оқиғалар мен құбылыстардың қасиеттері, олардың арасындағы байланыс ойлауда жалпыланған түрде, заңдар, субъектілер түрінде көрінеді.

Психикалық дамуы тежелген балалардың ойлау қабілетінде ақыл-ой кемістігі бар балаларға қарағанда анағұрлым қауіпсіз, жалпылау, абстракциялау, көмек алу, дағдыларды басқа жағдайларға ауыстыру мүмкіндігі сақталады. Ойлаудың дамуына барлық психикалық процестер әсер етеді [4, 75 б.]:

- зейіннің даму деңгейі;
- әлем туралы қабылдау мен идеялардың даму деңгейі (тәжірибе неғұрлым бай болса, бала соғұрлым күрделі қорытынды жасай алады);
- сөйлеудің даму деңгейі;
- өздік тетіктерінің қалыптасу деңгейі.

6-7 жасында мектеп жасына дейінгі балалар күрделі зияткерлік тапсырмаларды орындай алады, тіпті егер олар оған қызығушылық танытпаса да. Психикалық дамуы тежелген балаларда ойлауды дамытудың барлық алғышарттары белгілі бір дәрежеде бұзылады. Балалар тапсырмаға әрең шоғырланады. Аталмыш балалардың қабылдауы бұзылған, олардың арсеналында (қорында) өте аз тәжірибе бар – мұның бәрі психикалық дамуы тежелген баланың ойлау ерекшеліктерін анықтайды.

Балада бұзылған танымдық процестердің бұл жағы ойлау компоненттерінің бірінің бұзылуымен байланысты. Психикалық дамуы тежелген балаларда келісілген (байланыстырып) сөйлеу тілі зардап шегеді, сөйлеу тілі арқылы өз іс-әрекетін жоспарлау қабілеті бұзылған; ішкі сөйлеу тілі бұзылған болады – ал бұл баланың логикалық ойлауының белсенді құралы болып табылады.

Психикалық дамудың тежелуі бар балалардың психикалық белсенділігінің жалпы кемшіліктері:

- танымдық, іздеу мотивациясының қалыптаспауы (кез-келген зияткерлік міндеттерге өзіндік көзқарас). Балалар кез-келген зияткерлік күш-жігерден аулақ болуға тырысады;
- ақыл-ой мәселелерін шешуде айқын индикативті кезеңнің болмауы. Психикалық дамудың тежелуі бар балалар бірден, қозғалыста әрекет ете бастайды;
- төмен ақыл-ой белсенділігі, «ойланбайтын» жұмыс стилі (балалар асығыс, ұйымдастырылмағандықтан, берілген жағдайды толық ескерместен кездейсоқ әрекет етеді; шешімді іздеудің, қиындықтарды жеңудің бағыты жоқ);
- стереотиптік ойлау, оның шаблонды.

Психикалық дамудың тежелуі бар барлық балаларда логикалық ойлау деңгейі қалыпты оқушы деңгейінен едәуір артта қалады [5, б.212]. 6-7 жасында қалыпты психикалық дамуы бар балалар ойлана бастайды, тәуелсіз қорытынды жасайды, бәрін түсіндіруге тырысады. Психикалық дамуында тежелуі бар балалар қарапайым тұжырымдарды құруда өте үлкен қиындықтарға тап болады. Логикалық ойлауды дамытудағы кезең – екі үй-жайдан шығаруды жүзеге асыру – психикалық дамуы тежелген балаларға әлі де қол жетімді емес. Балалар қорытынды жасай алуы үшін ересек адам оларға үлкен көмек көрсетеді, бұл қарым-қатынас орнатылуы керек тәуелділіктерді бөліп көрсететін ой бағытын көрсетеді.

У.В. Ульянованың айтуынша, психикалық дамуында тежелуі бар балалар ойлауды, қорытынды жасауды білмейді; мұндай жағдайлардан аулақ болуға тырысады. Бұл балалар логикалық ойлаудың болмауына байланысты кездейсоқ, бөртпе жауаптар береді, тапсырма жағдайларын талдай алмайтындығын көрсетеді. Бұл балалармен жұмыс жасау кезінде олардың барлық ойлау формаларын дамытуға ерекше назар аудару керек. Дамудың кешігуі бар балаларда жалпылау операциясының қалыптасуының жеткіліксіз деңгейі нысандарды рулық тиістілігі бойынша топтастыру тапсырмаларын орындау кезінде айқын көрінеді. Мұнда олардың арнайы терминдерді игерудегі қиындықтары көрінеді. Бұл түр ұғымдарына да қатысты. Кейбір жағдайларда психикалық дамуы тежелген балалар заттарды жақсы біледі, бірақ оның атын есіне түсіре алмайды. Жалпы алғанда, психикалық дамуы тежелген балалардағы жалпы ұғымдар нашар сараланған деп айтуға болады. Көптеген балалар жіктеудің қарапайым формаларын жақсы біледі. Сонымен, психикалық дамудың тежелуі ақыл-ой кемістігі емес, оны жеңуге болатын кідіріске ұқсайды, сондықтан, психикалық дамуы тежелген балалардың ойлауын дамытуда түрлі әдістерді қолданады. Осы әдістердің бірі болып арт-терапия саналады.

Ағылшын тілінен «арт-терапия» ұғымын «көркем шығармашылыққа негізделген емдеу» деп аударуға болады [6, б.96]. Арт-терапия визуалды бейнелерді жасаумен тікелей байланысты және бұл сурет көркем шығарманың авторы (пациент), көркем шығарманың өзі және психотерапевт арасындағы өзара әрекеттесуді қамтиды. Іс жүзінде арт-терапия әрдайым сөздің қатаң медициналық мағынасында емдеумен байланысты емес. Терапия (грек. сөзінен аударғанда – қамқорлық), адамға қамқорлық және «әлеуметтік-психологиялық емдеу», мінез-құлық стереотиптерінің өзгеруі және көркемдік іс-әрекет арқылы адамның бейімделу қабілетін арттыру деп түсініледі.

Педагогикалық бағытта арт-терапия арнайы және қосымша білім беру шеңберіндегі көркемдік тәрбиені ғана емес, сонымен қатар баланың көркем мәдениетінің негіздерін дамыту, оқыту, қалыптастыру, практикалық дағдылары мен дағдыларын игеруге мүмкіндік береді.

Арт-терапияда қолдануға ешқандай шектеулер жоқ, әр адам (жасына, мәдени көтерме және әлеуметтік жағдайына қарамастан) арт-терапиялық жұмысқа қатыса алады, сондықтан қарсы көрсеткіштер туралы айтуға негіз жоқ.

Арт-терапия негізінен ауызша емес қарым-қатынас құралы болып табылады және тәжірибелерін ауызша сипаттауда қиындығы бар сөйлеу қабілеті жеткіліксіз адамдар үшін ерекше құнды болып табылады. Символдық сөйлеу – бұл өнердің негіздерінің бірі, адамға өз тәжірибелерін дәлірек білдіруге, жағдайға жаңа көзқараспен қарауға және осының арқасында оларды шешудің жолын табуға мүмкіндік береді [7, б.256].

Көрнекі әрекет – бұл адамдарды жақындастырудың қуатты құралы, маман мен арт-терапиялық процестің қатысушысы арасындағы көпір, ол күрделі және нәзік мәселелерді талқылау кезінде құнды.

Шығармашылық қызметтің өнімдері адамның көңіл-күйінің, ойларының, сенімдерінің объективті дәлелі болып табылады, бұл оларды динамикалық бағалау жағдайында қолдануға, тиісті зерттеулер мен салыстырулар жүргізуге мүмкіндік береді.

Арт-терапия (өнермен емдеу) – адамның интеллектуалды, эмоционалды және жеке дамуындағы оң өзгерістерге қол жеткізу үшін өнердің мүмкіндіктерін пайдаланатын психологиялық жұмыс әдістерінің бірі.

Арт-терапия түрлері және олардың балаларға әсері [8, б.363]: – ертегі терапия.

Ертегі терапиясы – бұл ертегі оқиғалары мен нақты өмірдегі мінез-құлық арасындағы байланысты қалыптастыру процесі. Бұл ертегі мағыналарын шындыққа ауыстыру процесі. Бұл әдіс мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларда туындайтын бірқатар мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Атап айтқанда, ертегі терапиясы арқылы сіз агрессивті сезімдермен, сондай-ақ әртүрлі психосоматикалық аболяциялармен жұмыс жасай аласыз. Сонымен қатар, ертегі терапиясы процесі балаға өз проблемаларын өзектендіруге және жүзеге асыруға, және оларды шешу жолдарын көруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, баланың сәйкестендіру механизмі өте дамыған, яғни өзін басқа адаммен, мысалы, ертегі кейіпкерімен эмоционалды түрде біріктіру процесі, сондай-ақ оның нормаларын, құндылықтарын, мінез-құлық үлгілерін өздері ретінде иемдену. Екінші жағынан, баланың осы рөлдер мен бейнелерді өзінің сынап көруі оған ойлау процесінде көмектеседі. Ол өзі не істейтінін және ертегі кейіпкерінің не істейтінін талдайды;

– музыкотерапия [9, б.158]. Үлкен әсер ету күші бар музыка қоздыруға және тыныштандыруға, ренжітуге және көңіл көтеруге, шабыттандыруға және алаңдатуға қабілетті, ол кез-келген ортада тыныштық пен гүлденуді, жеңілдік пен балғындықты бере алады, белгілі бір эмоционалды әсер қалдырады. Әр түрлі мектептер мен бағыттардың мәліметтерін қорытындылай келе, музыканы психотерапиялық мақсаттарда қолданудың тиімділігі мен мүмкіндіктері туралы келесі қорытынды жасауға болады.

- коммуникативтік актілерді дамытуға ықпал ету;
- шығармашылық қиял мен қиялды дамыту;
- психологиялық тонның релаксациясы;
- эмоциялық саланы кеңейту және дамыту;
- ұжымшылдық сезімін дамыту;
- эстетикалық қажеттіліктерді дамыту.

Музыкалық терапия – бұл баланың қол жетімді тәжірибелерінің спектрін кеңейтуге және байытуға және оның дені сау және бақытты болуына көмектесетін осындай дүниетанымды қалыптастыруға бағытталған әдістер мен тәсілдердің жиынтығы;

– ойын терапиясы. Ойын – бұл күрделі әлеуметтік-психологиялық құбылыс, өйткені бұл қайтымсыз құбылыс. Ойынға жеке тұлғаның қажеттілігі және ойынға қатысу қабілеті әлемге деген ерекше көзқарасымен сипатталады және адамның жасына байланысты емес. Франк «егер бала солдат, қарақшы және ат болып ойнаса, онда оның ішінде солдат, ат және қарақшы шынымен де бар» дейді. Басқаша айтқанда, егер ересек адам ойында «тырысса», өмірдің пайдаланылмаған мүмкіндіктерін «бастан кешірсе», онда бала ойнап, әлі пайдаланылмаған, таңдалмаған мүмкіндіктерді «сынап көреді». Бұл ойынды баланы әлеуметтендірудің, оны қоғамның нормалары мен құндылықтарымен таныстырудың күшті құралы етеді. Ойынның психокоррекциялық әсерінің механизмі – өздігінен өзін-өзі көрсету балаға ішкі тәжірибелерден арылуға мүмкіндік береді. Проблемалық жағдайларда әрекет етудің жаңа тәсілдерін шығармашылық іздеуді жандандыру және өзіңіздің «мен» туралы тереңірек түсіну мінез-құлық деңгейіндегі оң өзгерістерге ықпал етеді;

– изотерапия. Изотерапия – бейнелеу өнері терапиясы, ең алдымен сурет салу, оқыту және әлеуметтік бейімделу проблемалары бар балалар мен жасөспірімдердегі психосоматикалық бұзылыстарды психологиялық түзету үшін қолданылады. Бейнелеу өнері өз сезімдерін сызықпен, түспен, пішінмен, суретпен білдіруге, суретші сияқты сезінуге, шығармашылық әлеуетін сезінуге, өзін-өзі бағалауды және сыртқы әлеммен қарым-қатынасты өзгертуге мүмкіндік береді. Сурет сенсорлық-моторлық үйлестіруді дамытады, өйткені ол көптеген психикалық функциялардың дәйекті қатысуын қажет етеді, сонымен қатар сурет тұлғааралық қатынастарды үйлестіруге қатысады [10, б.173].

Изотерапия кескіндерді жасау процесін мақсаттарды жүзеге асыру құралы ретінде қолданады. Бұл эстетикалық өнімді жасауға бағытталған өнер туындыларын жасау немесе бағалау емес. Изотерапияны қолданатын психокоррекциялық сабақтар сенімдерді шектейтін

сезімдерді, идеялар мен оқиғаларды зерттеу, тұлғааралық дағдылар мен қатынастарды дамыту құралы ретінде қызмет етеді.

Арт-терапия психологиялық жұмыстың ең қызықты және шығармашылық әдістерінің бірі болып табылады, ол адамның эмоционалды, зияткерлік және жеке дамуындағы оң өзгерістерге қол жеткізу үшін өнер мүмкіндіктерін пайдаланады.

Жалпы балалар үшін және психикалық дамуы тежелген балалар үшін арт-терапияның түзету маңыздылығы туралы көптеген әдеби көздер бар. Өкінішке орай, бұл проблема аз зерттелген және ғылыми негізделген, ғалымдардың балалармен жұмыс жасауда осы әдістерді қолданудың бірыңғай көзқарасы туралы айту жеткіліксіз. Арт-терапия мен арт-педагогиканың технологиялық және әдістемелік тәсілдерінде айырмашылықтардың нюанстарын нақты белгілеу жоқ деп айтуға болады [11, б.21-25].

Алайда, психикалық дамуы тежелген балалармен жұмыс жасау үшін арт-терапия әдістерін түзету қызметіне енгізу қажеттілігі дәлелденді және күмән тудырмайды.

Тұлғаға бағытталған оқыту тұжырымдамасын басшылыққа ала отырып, оған сәйкес білім алушының өзі, оның мотивтері, мақсаттары, жеке психологиялық ерекшеліктері, яғни оқушының өзі жеке тұлға ретінде, психикалық дамуы тежелген балалармен жұмыс жасауда арт-терапия әдістеріне көбірек көңіл бөлінеді, ал арт-педагогика балалармен қосымша жұмыс жасауға негіз болады деп болжауға болады. «Терапия» тұжырымдамасы аз сұранысқа ие. Мұндай тәсілмен арт-терапия және арт-педагогика әдістері оқушының жеке басының призмасы, оның қажеттіліктері, қабілеттері, ақыл-ойы, белсенділігі және басқа да жеке психологиялық ерекшеліктері арқылы сыналады, педагогикалық өзара әрекеттесуді дербестендіруді қамтамасыз етеді, мұнда мұғалім шығармашылық тәуелсіздікті, бастаманы және оқушының өзін-өзі танытуын белсендіреді және көтермелейді.

Сонымен, жоғары айтылғанды қорытындылай келе, біз арт-терапияның психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының ойлауын дамыту құралы ретінде қолданудың маңызды екенін және нәтижелі екендігін көріп отырмыз. Дәл осы бағытта арт-терапия және арт-педагогика саласындағы отандық және шетелдік педагогтар мен психологтардың зерттеу қызметі одан әрі де жалғастырылуда. Бұл зерттеулер әлі де толық емес және одан әрі зерттеуді қажет етеді, оның ішінде практикалық қызмет процесінде әртүрлі эксперименттердің, зерттеулердің қажеттілігін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Певзнер М.С. Клиническая характеристика детей с задержкой психического развития // Дефектология. - 1980. - № 3.
2. Дети с задержкой психического развития / Под ред. Т.А.Власовой, В. И. Лубовского, Н.А.Цыпиной. - М., 1984.
3. Забрамная С. Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей. - М., 1995.
4. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. М., 1985 г.
5. Лубовский В. И. Общие и специфические закономерности психики аномальных детей // Дефектология. — 1971. — № 6.
6. Аллаhverдова Н. А. Дети рисуют. - М.: Знание, 1980. 94 с.
7. Бетенски М. Что ты видишь? Новые методы в арт-терапии / пер. с англ. М. Злотник. М.: ЭКСМО-пресс, 2002. - 250 с.
8. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением. - М.: Акад.проект.; Екатеринбург: Деловая кн., 1999. - 363 с.
9. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: рук. для дет. психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М.В. Киселева. - СПб. : Речь, 2006. - 160 с.
10. Копытин А.И. Арт-терапия детей и подростков / А.И. Копытин, Е.Е. Свистовская. - М.: Когито-Центр, 2007. - 196 с.

СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЖАЛПЫ ДАМУМАУЫНЫҢ ІІ ДЕҢГЕЙДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫМЕН ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТА ОЙЫНДЫ ҚОЛДАНУ

Заркенова Л.С., Турсунова А.Ш.

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды

Адамның әдемі сөйлеуі-біздің ағзамыздың ең күрделі психикалық процестерінің өнімі. Осы процестердің кез-келген бұзылуы немесе адамның осы күрделі сөйлеу техникасын жеткіліксіз игеруі сол адамның өмірінде үлкен қиындықтарға әкелуі мүмкін. Сөйлеу тілі белгілі бір дәрежеде (сөйлеу бұзылыстарының сипатына байланысты) баланың барлық психикалық дамуына теріс әсер етеді, оның қызметі мен мінез-құлқына әсер етеді. Сөйлеу тілінің ауыр бұзылыстары ақыл-ой дамуына, әсіресе танымдық іс-әрекеттің жоғары деңгейінің қалыптасуына әсер етуі мүмкін, ол сөйлеу тілі мен ойлаудың өзара тығыз қарым-қатынасымен және шектеулі әлеуметтік, атап айтқанда сөйлеу тілі арқылы қарым қатынасқа түсуімен қамтылады, өйткені оның барысында баланың қоршаған болмысты тануы жүзеге асырылады.

Сөйлеу тілі ақаулықтарының ішіндегі ең көп тараған және күрделі түріне жататыны сөйлеу тілінің жалпы дамуы (СТЖД) болып саналады. Ондай балалар кешенді психологиялық-педагогикалық қолдауға мұқтаж. Республикамызда ондай балалар әр түрлі арнайы білім беру, түзету мекемелерінде көмек алуға құқылы.

Бүгінде, дамуында ауытқуы бар балаларға, олардың ата-аналарына деген қоғамның көзқарасы түбегейлі өзгеруде. Сонымен қатар, мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты Қазақстанның бірқатар халықаралық құжаттарға қол қоюы және Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [1], ҚР «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңы, 2002ж. оларға қатысты біршама мәселелерді шешуге ықпалын тигізеді [2]. Соның бірі ретінде, қазіргі білім беру мекемелеріне арнайы тағайындалған мемлекетіміздің маңызды заңдарының бірінде көрсетілгендей инклюзивті білімді дамыту шаралары қолға алынуда. Инклюзивтік білім беру – әр түрлі мұқтаждықтағы даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды дамытуға және білім алуға қол жеткізуді көздейтін кіріктірілген білім беру процесі.

Жаңа қоғамның ертеңгі болашағы - оқыту мен тәрбиелеудің бесіктен, баланың нәрестелік шағынан басталып, үздіксіз даму барысында қалыптасуында. Бұл білім беру жүйесінің барлық буындарына үлкен міндеттер жүктейді. Сол себепті ерекше білім беруді қажет ететін балаларға, оның ішінде жалпы сөйлеу тілінің дамуы бар балаларға да көңіл аударудың қажеттілігі сөзсіз. Оны Қазақстан Республикамызда 2002 жылы 11 шілдеде қабылданған № 343 «Кемтар балаларды әлеуметтік-медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңы да дәлелдейді. Бұл Заң кемтар балаларды әлеуметтік, медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдаудың нысандары мен әдістерін айқындайды, дамуында кемістігі бар балаларға көмек көрсетудің тиімді жүйесін жасауға, оларды тәрбиелеу, оқыту, еңбекке және кәсіби даярлау ісімен байланысты проблемаларды шешуге, балалар мүгедектігінің алдын алуға бағытталған [2].

Республикамызда арнайы оқыту саласында біршама жағымды өзгерістердің байқалуымен қатар, осы уақытқа дейін шешуін таба алмай келе жатқан мүмкіндіктері шектеулі балаларды ана тілінде түзете-оқыту, тәрбиелеу мәселесі. Оқыту үрдісін жүргізбес бұрын аталған қазақ тілді балалардың ерекшеліктерін, сөйлеу тілінің ерекшеліктерін зерттеу қажет.